

Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken, Västra Götalands län

Arkeologisk utredning steg 1
Agrara lämningar och kvarnar

Fredrik Lundgren, Anton Larsson,
Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Kulturlandskapet rapporter 2018:3

**Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken,
Västra Götalands län**
Arkeologisk utredning steg 1
Agrara lämningar och kvarnar

Fredrik Lundgren, Anton Larsson,
Stig Swedberg och Oscar Jacobsson

Administrativa uppgifter

Fastighet: Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken, Kungälv kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut dnr: 431-35541-2017 respektive 431-11212-2018

Uppdragsgivare: Samgräv Recykling AB

Fältarbetstid: 2018-01-30 - 2018-04-23

Projektnummer: 1723-1 respektive 1810-1

Projektansvarig: Stig Swedberg

Fältansvarig: Stig Swedberg

Övrig personal: Fredrik Lundgren och Andreas Toreld

För ordinarie personals meriter hänvisas till Kulturlandskapets hemsida.

Utredningsområdets storlek: 560 000 m²

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6425 580 m, Öst 318 230 m

Höjd över havet: 40-80 meter

Arkiv: Kulturlandskapet

Dokumentationsmaterial: Mätfiler, fotografier, beskrivningar

Digitalt dokumentationsmaterial förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Har ej omhändertagits.

Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken, Kungälv kommun, Västra Götalands län**Arkeologisk utredning steg 1****Agrara lämningar och kvarnar**

Kulturlandskapet rapporter 2018:3

© Kulturlandskapet 2018

Författare: Fredrik Lundgren, Anton Larsson, Stig Swedberg och Oscar Jacobsson.

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Kvarnlämning Solberga 233:1 med kvarnstenen liggandes i bäcken längst ner till vänster.

Bild baksida: Husgrunden till torpet Mysten.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av uppdragsgivaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet.

Redigering och layout: Omland Form och Fotografi.

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, Hamburgsund.

Sökord: Kvarn, torp, lägenhetsbebyggelse, agrara lämningar, fyndplats, Bohuslän

Kulturlandskapet

Ekelidsvägen 5

457 40 FJÄLLBACKA

www.kulturland.se

kontakt@kulturland.se

Innehåll

Sammanfattning	5
-----------------------	----------

Del 1 Inledning

Bakgrund och syfte	7
Utredningsområdets natur- och kulturmiljö	7
Tidigare undersökningar	7
Metod	8

Del 2 Resultat

Lämningar	9
Besiktning	15
Arkivstudier	15
Potentiella boplatser	16
Fynd	16
Schakt, anläggningar och analysresultat	16

Del 3 Tolkning

Lämningar	17
Antikvarisk bedömning	20
Värdering av måluppfyllelsen	20
Förslag på ytterligare åtgärder inför kommande skede	21

Källor	23
---------------	-----------

Bilagor

1 Lämningar	26
2 Besiktning	32
3 Åsens kvarnar (Anton Larsson)	33

Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken, Västra Götalands län

Arkeologisk utredning steg 1

Agrara lämningar och kvarnar

Sammanfattning

Samgräv Recykling AB avser att utöka befintlig bergtäktsverksamhet i Kareby socken, Kungälv kommun. Man planerar även att anlägga deponi för inert avfall strax väster om befintlig täkt samt anlägga en ny infartsväg inom fastigheten Kareby-Ryr 1:1 m.fl. i Kareby och Solberga socken. Länsstyrelsen har bedömt att en arkeologisk utredning skall utföras för att ta reda på om någon okänd fornlämning berörs av aktuellt arbetsföretag.

Kulturlandskapet har därför fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning steg 1 inom det berörda området, i syfte att identifiera tidigare okända fornlämningar inom exploateringsytorna. I uppdraget ingick även att fastslå antikvarisk status för kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1.

Det ursprungliga utredningsområdet omfattade dels utökad täkt, dels ny vägdragning. Detta kom att kompletteras med ett område för en alternativ vägsträckning söder om den tänkta vägen, eftersom det ursprungliga vägförslaget inte ansågs vara möjligt att genomföra utan att skada kulturmiljön vid Solberga 232:1 och 233:1. Dessutom utreddes ytterligare en justerad version av det södra vägalternativet. På grund av det nya beslut den tillkommande vägen ledde till har inventering utförts under två skilda projektnummer.

Utredningsområdet utgörs av ett 56 hektar stort område huvudsakligen bestående av skogsmark. I den östra delen ligger den nuvarande bergtäkten. Naturcentrum AB har utfört en naturvärdesinventering i området. Till stora delar bedöms naturvärdena som låga inom täktområdet med undantag för två ytor på den norra sidan av berget som utgörs av ädellövskog samt en fuktig blandlövskog.

Inom utredningsområdet fanns före inventeringen tre kända övriga kulturhistoriska lämningar vilka utgjordes av Kareby 80:1, en fyndplats för en flintsåg, samt kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1. I närområdet finns ytterligare ett flertal kulturlämningar av varierande typ, exempelvis fornborgar, rösen, stensättningar, hålvägar, en boplat och en fossil åker. I dalgångarna som omger bergsområdet finns ytterligare gravar samt by-/gårdstomter.

Hela utredningsområdet inventerades och 1 fornlämning och 33 övriga kulturhistoriska lämningar identifierades. Därutöver upptäcktes 2 nya lämningar, en ränna och en dammval som bedömdes ingå i kvarnverksamheten vid Solberga 233:1. Därmed har Solberga 233:1 omregistrerats till ett småindustriområde. Den nyupptäckta fornlämningen 1723:9 utgörs av en hägnad som avgränsar kvarnområdet från odlingsmark. Arkivstudier visar att Solberga 233:1 tillsammans med en annan kvarnlämning Solberga 232:1, tillkommit någon gång under 1700-talet. Kvarnlämningarna har besiktigats och en ny bedömning har utförts vilken ändrat statusen till fornlämning.

De nyupptäckta övriga kulturhistoriska lämningarna utgörs av hägnadssystem, hägnader, husgrunder, fyndplatser, färdvägar, röjningsröse, ränna, dike, lägenhetsbebyggelse samt en övrig lämning. Särskilda arkivstudier har gjorts för lägenhetsbebyggelsen 1810:46 och husgrunderna 1723:18 och 19. Samtliga lämningar är inrapporterade till FMIS.

Under inventering identifierades även 8 potentiella boplatlägen. Lägena har identifierats genom topografiskt läge och närhet till vatten. Boplatserna är belägna 50-75 meter över havet vilket innebär att eventuella strand-

bundna boplatser hör till tidigmesolitikum. Under utredningen gjordes också fynd av bearbetad flinta. Vid fyndplats 1723:32 framkom fyra svallade flintor som eventuellt var slagna och vid fyndplats 1723:31 en skrapa och ett avslag. Den bearbetade flintan visar att människor vistats i området under stenålder.

Vid utredningen kunde det konstateras att det norra vägalternativet innebär en stor påverkan på kulturmiljön och berör såväl fornlämningar som flera övriga kulturhistoriska lämningar. Inom, och i anslutning till, det norra vägsträckningsförslaget ligger lämningarna Solberga 232:1 och 233:1 vars status ändrats till fornlämningar. Mot bakgrund av hur välbevarade fornlämningarna är, samt det höga upplevelsevärdet på kulturmiljön kring dem, anser Kulturlandskapet att väganslutning till tåkten bör genomföras enligt det södra vägalternativet. Husgrunden (1723:18) samt jordkällaren (1723:19)

med tillhörande hägnadssystem (1723:16) är beläget på den norra gränsen till det södra vägalternativet och bör undvikas vid anläggande av väg. Kulturlandskapet föreslår att de potentiella boplatslägena samt fyndplatserna utreds vid en arkeologisk utredning steg 2.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

Del 1 Inledning

Bakgrund och syfte

Samgräv Recykling AB avser att utöka befintlig bergtäktsverksamhet i Kareby socken, Kungälv kommun. Man planerar även att anlägga deponi för inert avfall strax väster om befintlig täkt samt anlägga en ny infartsväg från väster. De berörda fastigheterna för täktområdet utgörs av Kareby-Ryr 1:1 och Arnebo 1:2 samt för vägområdet Hagstorp 1:7, 1:16, 2:7, 3:1, Björröd 1:23, 3:1, Åsen 1:2 och Rogstorp 1:22.

Länsstyrelsen bedömer utifrån topografi och fornlämningsbild att en arkeologisk utredning behövs för att ta reda på om någon okänd fornlämning berörs av aktuellt arbetsföretag. Kulturlandskapet har därför fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning steg 1 inom det berörda området, i syfte att identifiera tidigare okända fornlämningar inom exploateringsytan. Om möjligt skulle utredningen även fastslå antikvarisk status för kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1.

Ursprungligt utredningsområde för länsstyrelsens beslut 431-35541-2017 (KUL:1723) kom att kompletteras med ett område för en alternativ vägsträckning enligt beslut 431-11212-2018 (KUL:1810), *illustration 1*. Detta eftersom det ursprungliga vägförslaget inte ansågs vara möjligt att genomföra utan att skada kulturmiljön vid RAÄ Solberga 232:1 och 233:1.

Frågeställningar:

- Finns okända fornlämningar inom utredningsområdet?
- Vilken antikvarisk status har dessa lämningar?
- Vilka kulturmiljövärden finns inom och i anslutning till utredningsområdet?
- Vilka vidare arkeologiska åtgärder föreslås inför kommande skede?

Utredningsområdets natur- och kulturmiljö

Utredningsområdet är beläget norr om Kungälv i Kareby och Solberga socken och utgörs av ett cirka 56 hektar stort område huvudsakligen bestående av skogsmark. I den östra delen ligger den nuvarande bergtäkten, *illustration 2*.

Den största delen av täktområdet består av granplanteringar och lövskog. Bergsområdet i norr utgörs av en skogsklädd bergsrygg i östvästlig riktning som delar av två odlingslandskap. Södra delen av berget bestod tidigare av åkermark men utgörs idag av en granplantering, vilken avslutas i söder av den befintliga täkten. Liknande förhållanden förekommer även på den norra sidan av berget, där en förstagenerations-skog växt upp på en tidigare betesmark.

Området för de olika vägalternativen domineras av planterad granskog. Här förekommer variationer av hyggen, barrblandskog, ädellövskog samt några större och mindre våtmarksområden vilka använts som slåtterängar under historisk tid. I området förekommer ett stort antal döda enar, vilket indikerar att landskapet varit mer öppet tidigare och troligtvis använts som utmarksbete.¹

Naturcentrum AB har utfört en naturvärdesinventering i samma område. Till stora delar bedöms de biologiska naturvärdena som låga inom täktområdet med undantag för två ytor på den norra sidan av berget som utgörs av ädellövskog samt en fuktig blandlövskog; dessa bedöms ha höga naturvärden. Inom området för vägförslaget bedömdes nio stycken mindre och större naturvärdesområden.²

Direkt söder om bergtäkten finns en övrig kulturhistorisk lämning, RAÄ Kareby 80:1, som utgörs av en fyndplats för en flintsåg samt två övriga kulturhistoriska lämningar, RAÄ Solberga 232:1 och 233:1, bestående av två kvarnar.

I närområdet finns ytterligare ett flertal kulturlämningar av varierande typ, exempelvis hålvägar Kareby 114:1, fornborgar, Kareby 12:1 och 155:1, rösen, Kareby 5:1-2 och 120:1, stensättning- ar, Kareby 113:1-2 och 5:3, boplats, Kareby 115:1, och en fossil åker, Kareby 191. I dalgångarna som omger bergsområdet finns ytterligare gravar samt by-/gårdstomter.

Tidigare undersökningar

Inga tidigare undersökningar har gjorts inom utredningsområdet.

1 Franc 2018

2 Franc 2018

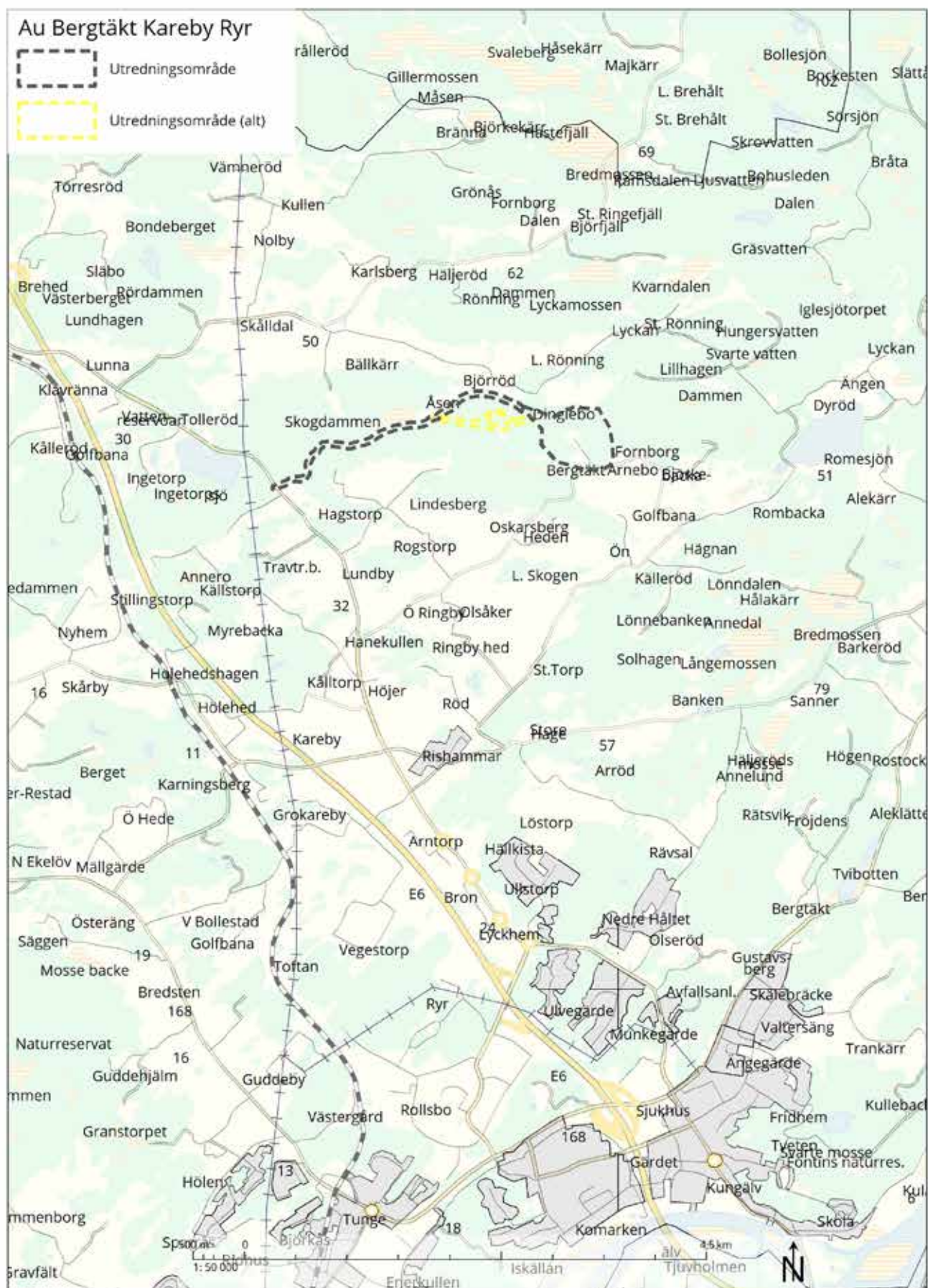

Illustration 1. Det ursprungliga vägalternativet, P1723, för vägdragning till bergtäkt markerad i svart. Den alternativa vägdragningen, P1810, söder om Åsen och Björred markerad i gult.

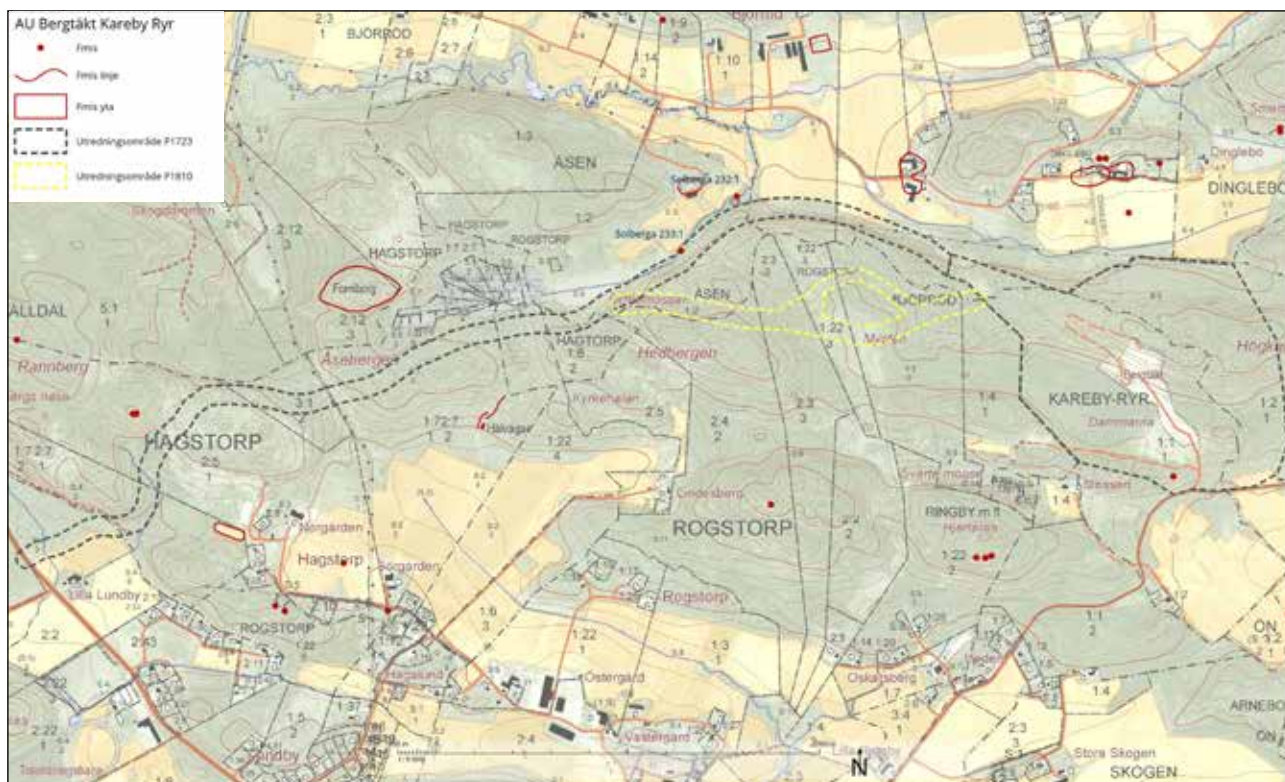

Illustration 2. Det ursprungliga vägalternativet, P1723, för vägdragning till bergtäkt markerad i svart. Den alternativa vägdragningen, P1810, söder om Åsen och Björred markerad i gult. Notera kvarnlämningarna Solberga 233:1 och 232:1 i mitten av utredningsområdet vid det ursprungliga vägalternativet samt fornlämningsmiljön i området.

Metod

Inventering

Utredningsområdet har inventerats i syfte att identifiera eventuella kulturhistoriska lämningar, fornlämningar och miljöer. Möjliga/troliga lägen för fornlämningar som ej är synliga ovan mark har identifierats. Tidigare okända kulturlämningar fotodokumenterades, beskrevs och mättes in med DGPS. Fältarbetet dokumenterades löpande genom fotografering. Framkomna fynd av flinta bedömdes i fält och kvarlämnades på plats efter att de mätts in och beskrivits.

Inventeringen utfördes i två etapper. Under etapp 1 (KUL:1723) utfördes inventeringen av Stig Swedberg och Andreas Toreld, 30 januari och 2 februari 2018 vid mulet väder och 0-5 plusgrader. Den 2 februari började det snöa. På grund av vädret som försvårade utredningen kom delar av tåktområdet att utredas vid ett senare skede. Vid inventeringen framkom lämningar av en sådan karaktär att bedömningen gjordes att en alternativ vägdragning behövde utredas. Under etapp 2 utfördes inventeringen av Stig Swedberg och Fredrik Lundgren 9 april 2018 då tåktområdet

(KUL:1723) samt den alternativa vägdragningen (KUL:1810) kom att utredas. Utredningen kompletterades 23 april 2018. Vid båda dessa tillfällen rådde plusgrader och klart väder.

Besiktning

I uppdraget ingick att besiktiga två kvarnlämningar, RAÄ Solberga 232:1 och 233:1. Den förstnämnda låg i anslutning till utredningsområdet medan den senare låg inom. Kvarnarna var före utredningen registrerade som övriga kulturhistoriska lämningar i FMIS men omnämns redan år 1791, varför en ny besiktning och förnyad bedömning enligt nuvarande lagstiftning genomfördes.

Arkivstudier

Analyser av kart- och arkivmaterial utfördes innan fältinventeringen i syfte att fungera som referens och underlätta tolkningen av eventuella lämningar. Efter inventeringen har de kompletterats för att bedöma lämningarnas antikvariska status. Arkivstudier har utförts av Oscar Jacobsson och Anton Larsson.

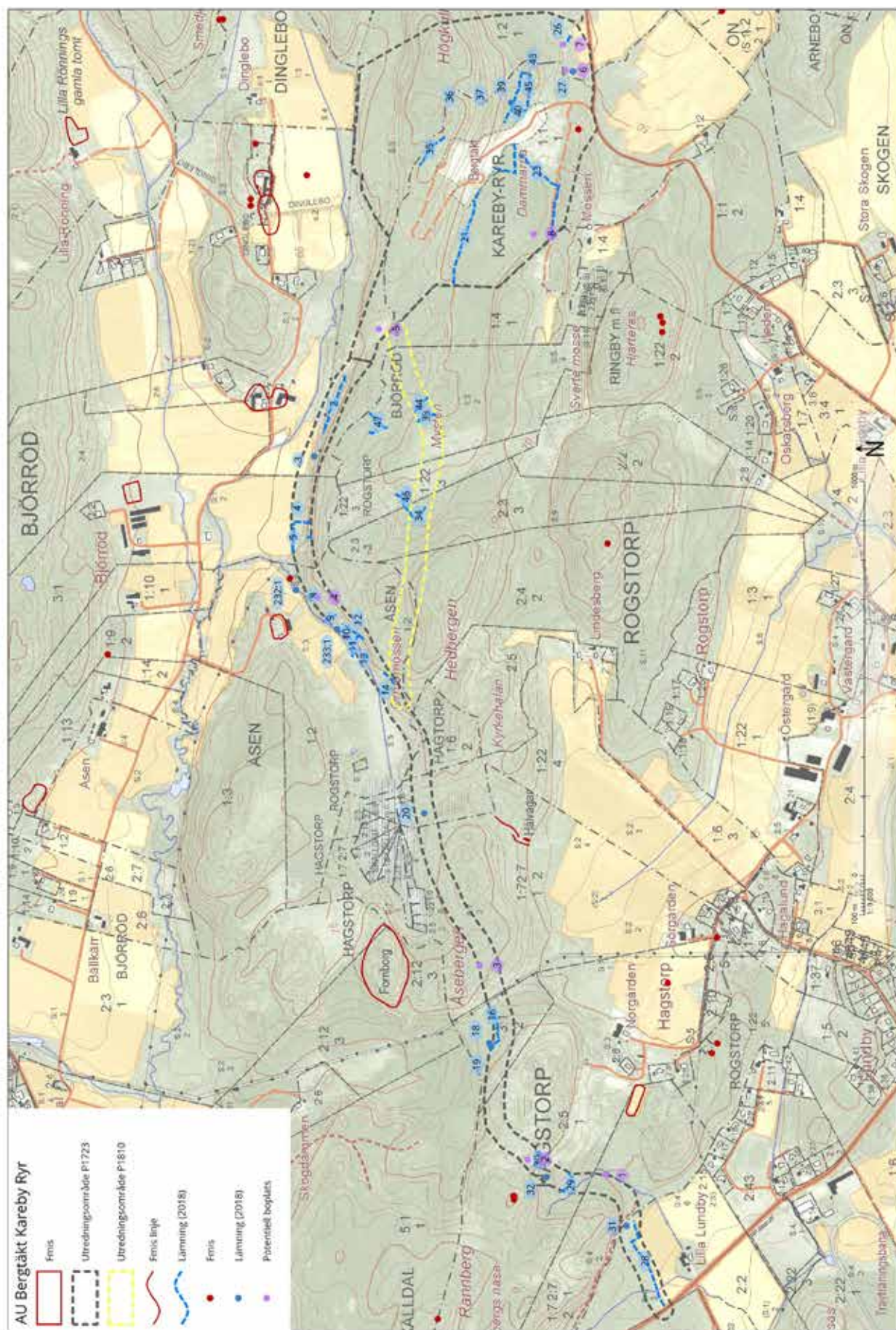

Illustration 3. Det totala antalet lämningar som nyupptäcktes under utredningen för de olika vägalternativen. Avseende kvarnarna Solberga 233:1 och 232:1 har nya inmätningar gjorts. Potentiella boplatsslägen har markerats med lila prickar.

Illustration 4. Fredrik mäter in den anlagda dammen (1723:39). Notera sprängstenen längst ner. Foto mot öster.

Del 2 Resultat

Lämningar

Vid inventeringen har totalt 34 nya lämningar registrerats, *illustration 3*. De utgörs av 1 fornlämning och 33 övriga kulturhistorisk lämningar. Därutöver har två lämningar (KUL 1723:10 och 11) noterats vilka har bedömts ingå i ett småindustriområde tillsammans med kvarnlämningen Solberga 233:1. Fornlämningen utgörs av 1 hägnad. De övriga kulturhistoriska lämningarna utgörs av 6 hägnadssystem, 17 hägnader, 3 historiska husgrunder, 2 fyndplatser med slagen flinta, 2 färdvägar, 1 röjningsröse, 1 ränna, 1 dike/ränna, 1 lägenhetsbebyggelse samt 1 övrig lämning som utgörs av en damm, *bilaga 1*.

Hägnaderna utgörs alla av enkelradiga stengärdesgårdar med natursten i tre till fyra lager av den typ som är vanliga i trakten. Hägnadssystem 1723:45 är beläget i en dalgång inne i en granplantering vid tåktområdet. Lämningen består av fyra stenhägnader i en rektangelformation och är delvis skadat i sydväst där den an-

sluter till bergtåkten. Parallellt med den västra delen av hägnadssystemet löper ett dike³ 1723:40. Både hägnadssystemet och diket kan hänföras till karta från 1896 där det tydligt framgår att man hägnat in åkermark med ett dräneringsdike i utkanten av åkern.³ Strax norr om hägnadssystemet i en sluttning finns lämning 1723:39, en anlagd damm gjuten i betong som troligen försett betesdjur med vatten, *illustration 4*. Även hägnaden 1723:21 och hägnadssystemet 1723:23 har hägnat in åkermark vilket framgår av den ekonomiska kartan över Romelanda från 1934, *illustration 5*.⁴

Vidare kan hägnaderna 1723:8 samt 1723:12 hänföras till kartan för Laga skifte 1862, medan 1723:13 kan hänföras till Storskifteskarta från 1802.⁵ Hägnadssystem 1723:5 utgörs av tre hägnader där den östra delen kan hänföras till Storskifteskartan från 1798 och den norra hägnaden

³ Lantmäteriet 1896

⁴ Lantmäteriet 1934

⁵ Lantmäteriet 1862, Lantmäteriet 1802

Illustration 5. Hägnad (1723:14) som korsar det norra vägalternativet. Notera sprängstenen i bildens nederkant. Foto mot väst.

till Lagaskifteskartan 1832.⁶ Hägnaden utgör också en gräns mellan odlings- och betesmark enligt den ekonomiska kartan över Romelanda från 1934, *illustration 6*.⁷

Husgrunden 1723:18 är anlagd av natursten och har en tillhörande källare i norr. I direkt anslutning uppträder 1723:19, en kallmurad jordkällare. Här tillkommer ett halvcirkelformat hägnadssystem 1723:16 som hör samman med husgrunderna. Hägnadssystemet utgör den södra delen av hägnader runt en våtmark och redovisas på den ekonomiska kartan för Romelanda 1934, där våtmarken troligtvis utgjort slåttermarksområde.⁸ Ytan där husgrunderna och hägnadssystemet påträffades utgjorde under sent 1800-tal en särskild betesmark till ett soldattorp på Hagstorps ägor, vilken avstyckades i samband med lagaskifte på utmarken 1874.⁹ Yt-

terligare en husgrund 1723:27 har identifierats i den östra delen av utredningsområdet vilken är uppbyggd av natursten.

Lägenhetsbebyggelsen 1810:46 utgörs av en historisk husgrund i form av jordkällare i kallmurad natursten samt en historisk husgrund i kallmurad natursten, *illustration 7*. Husgrunden är skadad i den östra delen genom att järnskrot har dumpats på lämningen. Norr om husgrunderna finns röjningststen upplagd mot en bergsida. Området mellan grunderna och röjningsstenen utgör rimligen en odlingsyta. Hägnaden 1810:34 utgör i sin tur rimligen en avgränsning av torpets inägomark och består av en låg halvcirkelformad stengärdesgård som delvis följer toppen av ett impediment i dikad granskog. Öppningen vetter ut mot mossen i sydost och avgränsar torpets (1810:46) odlingsmark åt norr i sin östra del.

Två fyndplatser har dokumenterats. Fyndplats 1723:31 framkom i en släntning utförd vid en anlagd brukningsväg. Här anträffades en skrapa och ett avslag, *illustration 8*. Fyndplats

6 Lantmäteriet 1798, Lantmäteriet 1832

7 Lantmäteriet 1934

8 Lantmäteriet 1934

9 Lantmäteriet 1874

1723:32 mättes in inom ett område av cirka 10 meter, längs ett körspår orsakat av en skogsmaskin. Här framkom fyra svallade flintor som eventuellt var slagna.

De två färdvägar som påträffades var olika till karaktären. Den västra (1723:21) var en uppbyggd vägbank mellan två myrar, *illustration 9*. Den östra (1723:36) utgjordes av en stenläggning i en öppning mellan två berg.

Samtliga nyupptäckta fornlämningar (1723:9-11) har bedömts ha ett funktionellt samband med kvarnlämningen Solberga 233:1 och presenteras därför nedan under rubriken Besiktning.

Besiktning

Kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1 har besiktigats och en ny bedömning har utförts vilken ändrat statusen från övrig kulturhistorisk lämning till fornlämning enligt 2 kap i Kulturmiljölagen. Nya inmätningar har givit kvarnarna en något justerad position.

Solberga 232:1 är belägen i en anlagd sänka i en sluttning på den västra sidan av en bäck. Ett fåtal stenar förekommer längs bäcken, och har troligen utgjort ett fundament. I slänten, väster om bäcken, finns ett antal större stenar som kan vara delar av kvarnfundamentet. Denna kvarn och ytterligare en, Solberga 233:1, finns upptagen i 1791 års Jordebok.¹⁰ Den är markerad på 1802 års Storskifteskarta, men inte på kartan för Laga skifte 1862.¹¹

Solberga 233:1 utgörs av ett fundament bestående av fem stora block som kvarligger i västra kanten av bäcken, *illustration 10*. I östra kanten av bäcken kvarligger en kvarnsten (underliggare), *omslagsbild*. Till kvarnplatsen leds bäcken i en ränna (1723:10) anlagd i SV-NO riktning. Rännan är 40 meter lång och 1,5-2 meter bred. Den södra delen av rännan utgörs av en nedgrävning i marken medan den norra delen är uppbyggd av sten. Den södra delen av rännan ansluter till en dammvall (1723:11) vilken är uppbyggd av sten och täkt med jord. Dammvallen är anlagd i NV-SO riktning, knappt 40 meter lång och som bredast 2,5 meter. I vallen finns öppningar för

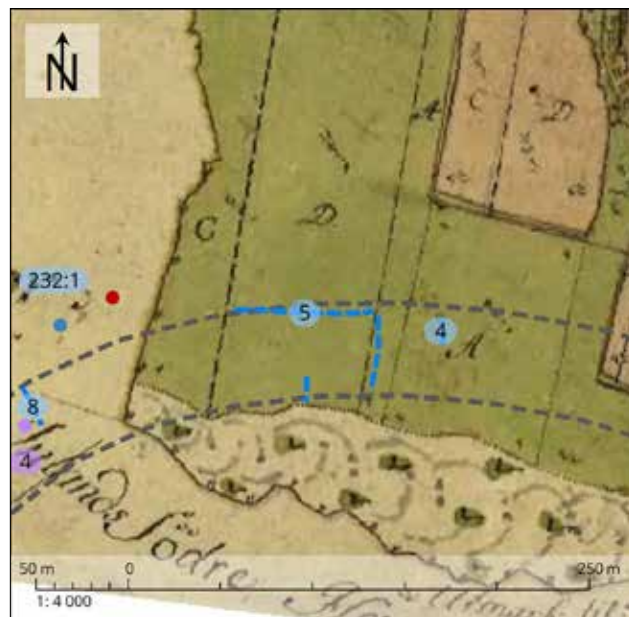

Illustration 6. Storskifteskartan från 1798 visar att den östra delen av hägnadssystemet 1723:5 utgjort en skiftesgräns.

Illustration 7. Trädbevuxen jordkällare vid torpet Mysten, lägenhetsbebyggelse 1810:46. Foto mot väst.

Illustration 8. Flintskrapa som framkom vid fyndplats 1723:31.

¹⁰ Jordebok 1791

¹¹ Lantmäteriet 1802, Lantmäteriet 1862

Illustration 9. Stig mäter in en färdväg (1723:20) bestående av en vägbank i ett våtmarksområde. Foto mot söder.

Illustration 10. I bäcken är kvarnfundamentet tillhörandes Solberga 233:1 beläget. I bildens nederkant kan en del av en kvarnsten precis anas. Foto mot nordväst.

Illustration 11. Andreas i gång med att mäta in ett potentiellt boplatsläge (nr 5) på en nordvästsluttande platå som under mesolitisk tid legat invid stranden. Foto mot nordväst.

bäcken och för rännan. Direkt öster om kvarnen finns en hägnad (1723:9) som har tolkats ha en funktion i förhållande till kvarnverksamheten.

Båda dessa kvarnar finns upptagna i 1791 års Jordebok.¹² Den är markerad på 1802 års Stor-skifteskarta där även hägnaden (1723:9) är markerad i sin helhet liggandes på utmark kring kvarnen.¹³ På kartan för Laga skifte 1862 finns kvarnen och även dämnet med ränna uttrit.¹⁴ Kvarnen har ursprungligen varit en skvaltkvarn medan lämningarna visar på att denna byggts om till hjulkvarn under 1800-talet. Se *bilaga 3* för en fördjupad historisk genomgång av kvarnlämningarna.

Arkivstudier

Arkivstudier visar att kvarnlämningarna RAÅ Solberga 232:1 och 233:1 tillkommit någon gång under 1700-talet, dock senast 1790. För en

utförlig beskrivning av kvarnlämningarna se *bilaga 3*.

Vad beträffar lägenhetsbebyggelsen Mysten (1723:46) med tillhörande hägnadssystem (1723:34) har lantmäteriets Laga skifteskartor från 1833 och 1859 studerats samt Husförhörlängder (1831-1865), födelse- och dopböcker (1860) och Död- och begravningsbok (1913).¹⁵ Arkivstudierna har tillsammans med resultaten från inventeringen utgjort grunden för den antikvariska bedömningen gällande lämningarna. Arkiv- och kartbelägg finns över torpet från 1800-talets andra hälft men inget före 1850. För vidare diskussion se Del 3 Tolkning.

För husgrunden (1723:18) med tillhörande jordkällare (1723:19) och hägnadssystem (1723:16) har Laga skifteskartan från 1874 och den ekonomiska kartan från 1934 över Romelanda stude-

¹² Jordebok 1791

¹³ Lantmäteriet 1802

¹⁴ Lantmäteriet 1862

¹⁵ Lantmäteriet 1833, Lantmäteriet 1859, Husförhörlängder Kareby socken 1831-1860, Husförhörlängd 1861-65, Födelse- och dopböcker Kareby socken 1840-1861, Död- och begravningsbok 1913

rats.¹⁶ En utförlig diskussion om dessa lämningar presenteras i Del 3 Tolkning.

Potentiella boplatser

Åtta boplatslägen identifierades inom ramen för utredningen. Lägena har identifierats genom topografiskt läge och närhet till vatten. Marken utgörs av sandiga till grusiga jordar. Boplatsläge 1, 4, 6, 7 och 8 är belägna på 50 meter över havet eller något mer. Läge 2, 3 och 5 är belägna på drygt 75 meter över havet, vilket innebär att eventuella strandbundna boplatser hör till tidigmesolitikum, *illustration 11*.

Fynd

Under utredningen framkom fynd av bearbetad flinta. De utgörs av en skrapa och ett avslag (fyndplats 1723:31) samt fyra svallade flintor (fyndplats 1723:32). Fynden bedömdes i fält och kvarlämnades på plats efter att de mätts in och dokumenterats.

Schakt, anläggningar och analysresultat

Ingen schaktning har företagits inom ramen för denna utredning. Därmed har heller inga anläggningar framkommit. Inga naturvetenskapliga analyser har utförts.

¹⁶ Lantmäteriet 1874, Lantmäteriet 1934

Del 3 Tolkning

Lämningar

Utredningen har tillsammans med arkivstudier resulterat i att totalt 33 övriga kulturhistoriska lämningar och 1 fornlämning framkommit och rapporterats till FMIS. Därutöver har två lämningar (KUL 1723:10 och 11) noterats vilka har bedömts ingå i ett småindustriområde tillsammans med kvarnlämningen Solberga 233:1. Hägnaden (KUL 1723:9) har registrerats som fornlämning med ett troligt funktionellt samband med kvarnverksamheten vid den samma.

Fyndplatser och boplatslägen

Fyndplatserna (1723:31 och 32) med slagen flinta visar att människor vistats i området under stenålder. Det går inte att ge en närmre datering av fynden men de potentiella boplatslägena som idag ligger på mellan 50-75 meter över havet indikerar en datering till tidigmesolitikum om de eventuella boplatserna varit strandbundna.

Husgrunder

Husgrunden 1723:27 i östra delen av utredningsområdet har troligen tillkommit under 1900-talet i samband med verksamheten vid gården Kareby Ryr.

I den västra delen av inventeringsområdet påträffades en husgrund (1723:18) och en kallmurad jordkällare (1723:19) med tillhörande hägnadssystem (1723:16) i söder, *illustration 12*. Ytan där husgrunderna och hägnadssystemet påträffades utgjorde under sent 1800-tal en särskild betesmark till ett soldattorp på Hagstorps ägor, vilken avstyckades i samband med laga skifte på utmarken 1874.¹⁷ Det finns inget belägg i kartmaterialet för att bebyggelse funnits på ytan vid denna tid. En soldat finns belagd på Hagstorp i husförhörslängder från åtminstone 1815 och framåt, medan en dragon funnits inhyst under Hagstorps Norgård från åtminstone 1797. I en senare avsöndring av soldattorpets inägor och betesmarker från 1908¹⁸ framgår det att torpet

¹⁷ Lantmäteriet 1874

¹⁸ Lantmäteriet 1908

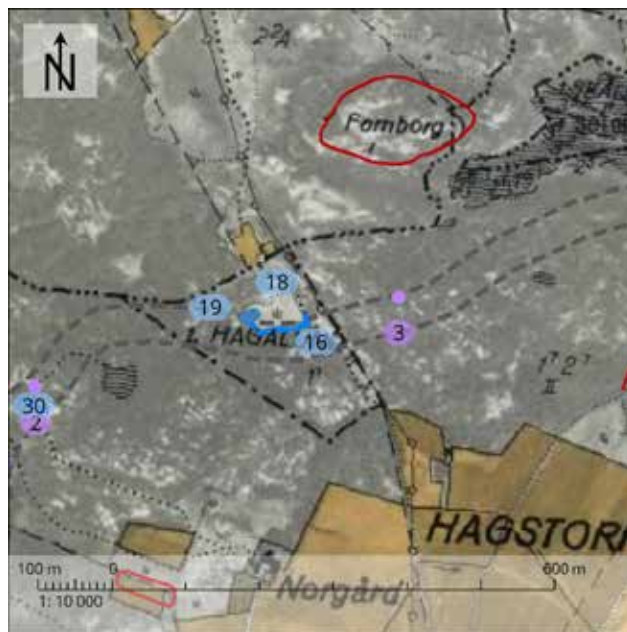

Illustration 12. Husgrund med jordkällare (1723:18-19) från ekonomiska kartan 1934 med tillhörande hägnadssystem (1723:16).

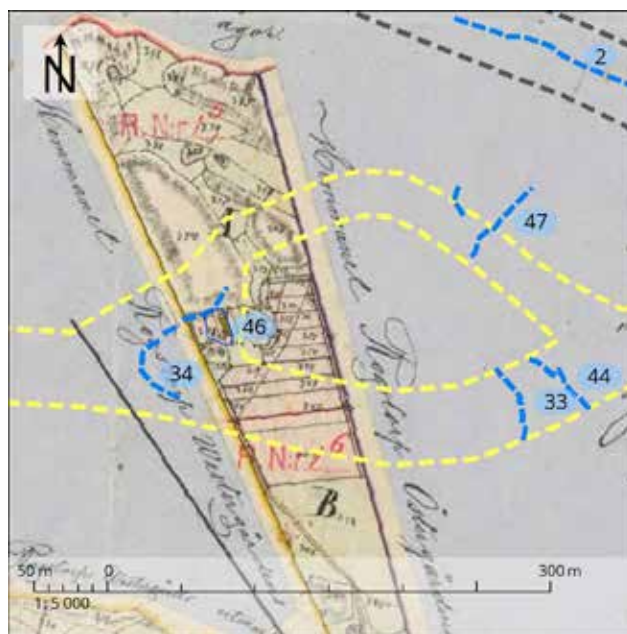

Illustration 13. Torpet Mysten (1810:46), på Laga skifteskarta över Rogstorp från 1859, markerad med blå polygon med tillhörande hägnad som avgränsar torpets odlingsmark i norr och väst.

övergick i fastigheten Hagalund och att inägor-na till detta (som skall ha avstyckats i samband med enskiftet år 1818) varit belägna söder om Hagstorps Sörgård, vilket syns tydligt inte minst på den ekonomiska kartan från 1934.¹⁹ Det är därför i sammanhanget möjligt att bebyggelsen

¹⁹ Lantmäteriet 1934

Illustration 14. Kvarnlämningen Solberga 233:1 med den uppbyggda dammvallen (1723:11) till höger och rännan (1723:10) till vänster om bäcken. Foto mot sydväst.

tillkommit efter avsöndringen 1908 eller att tidigare byggnader på platsen framförallt utgjorts av funktionshus till soldattorpet.

Lägenhetsbebyggelse

Lägenhetsbebyggelsen 1810:46 består av en husgrund med tillhörande jordkällare och röjningsröse samt omges av ett hägnadssystem (1810:34) som avgränsar torpets odlingsmark i norr och väster, *illustration 7, 13 samt baksida*.

Husgrunden benämns som torpet Mystan i en laga skifteskarta från 1859, upprättad efter en hemmansklyvning mellan två delägare till en del av Rogstorp Östergård.²⁰ Marken styckades vid detta tillfälle mellan ägarna Olof Larsson och Lars Olsson, där Olof Larsson blir tilldelad den mark där torpet låg 1859. På laga skifteskartan över Rogstorps Östergård från 1833 syns ingen bebyggelse eller uppodling på platsen, men namnet tycks ha en äldre historia då området

benämns som Myrsta.²¹ Namnet bör inte tolkas som ett bebyggelseindikerande *-sta*-namn, speciellt då namnets äldre historia inte går att utröna utifrån tillgängligt material. Troligen kan namnet härledas ur någon annan typ av betydelse, men skillnaden i stavningen mellan kartorna 1833 och 1859 kan också vara resultatet av ett missförstånd. Inga torp eller ytterligare bebyggelse finns heller belagd i husförhörlängderna till ovan nämnda ägare eller tidigare ägare av denna del inom Rogstorps Östergård innan 1856. År 1856 benämns August Hansson som backstugusittare under Olof Larssons del av Rogstorp Östergård.²² August dör dock redan 1858 och en Anders Maltesson flyttar in och gifter sig med Augusts änka 1860, där Anders benämns som torpare i lysnings- och vigselboken 1860.²³ Detta är dock överstruket och ersatt med backstugusittare i husförhörlängden för

²¹ Lantmäteriet 1833

²² Husförhörlängder Kareby socken 1831-1860

²³ Födelse- och dopböcker Kareby socken 1840-1861

²⁰ Lantmäteriet 1859

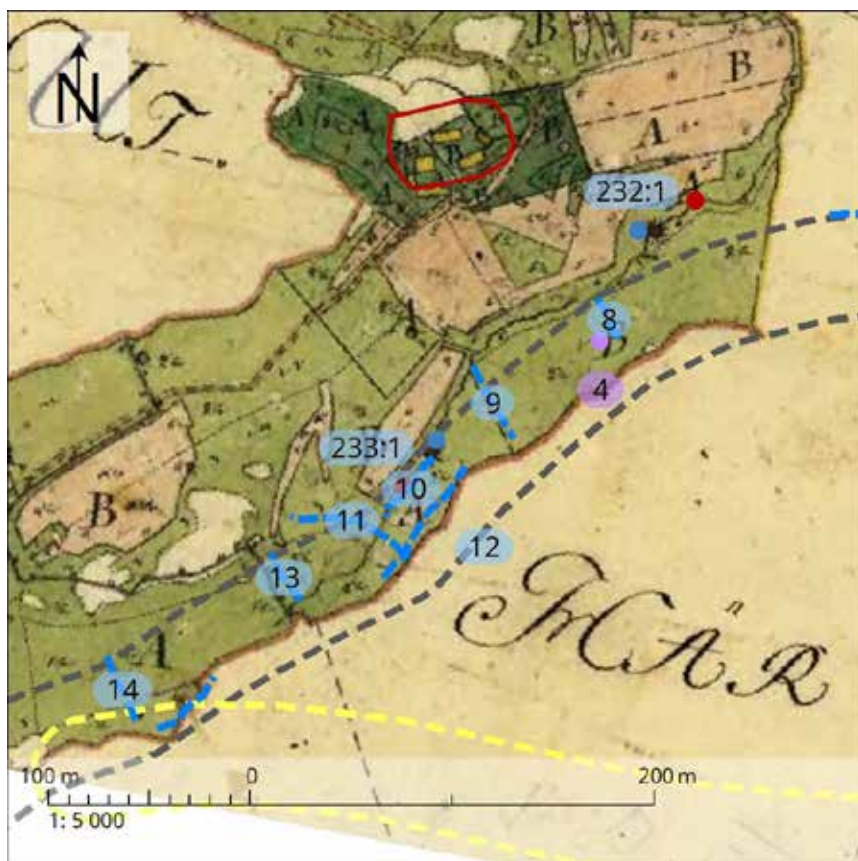

Illustration 15. På Storskifteskartan från 1802 finns de båda kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1 utritade tillsammans med hägnaden (1723:9) som är markerad i sin helhet liggandes på utmark kring kvarnen. Båda kvarnarna har fått nya inmätningar, den gamla inaktuella markeras med röd prick.

efterföljande år.²⁴ Vad detta beror på är svårt att utröna utifrån källorna. Det är dock tydligt att åkermarken vid Mystan varit marginell och uppodlats under åren kring 1800-talets mitt. Möjligen kan det vara så att August uppodlat marken och att sedan Anders Maltesson övertagit denna som torpare. Antingen har sedan åkermarken fallerat efter ett kort antal år eller så har den återgått i markägarens direkta bruk, kanske som en del i den ökande spannmålsexporten från Sverige och de möjligheter till profit för markägaren som låg däri. Anders Maltesson finns kvar på platsen som backstugusittare och dör sedan som änklings och fattighjon 1913.²⁵

Kvarnar

Under utredningen besiktigades kvarnlämningarna Solberga 233:1 och 232:1 i syfte att fastslå antikvarisk status för lämningarna. I samband med att Solberga 233:1 besöktes upptäcktes ytterligare två lämningar som ingått i kvarnverksamheten, illustration 14.

Dessa utgörs av en ränna (1723:10) som leder vatten från bäcken till kvarnplatsen. I söder ansluter rännan till en dammvall (1723:11) vilken har öppningar för bäcken och rännan. Till kvarnverksamheten hör även en hägnad (1723:9) som avgränsar kvarnområdet från odlingsmark i nordöst. De nyupptäckta lämningarna (1723:10 och 11) har bedömts ingå i kvarnlämningen och Solberga 233:1 har därmed omregistrerats till ett småindustriområde enligt RAÄ:s lämningstyplista.

Båda kvarnlämningarna finns upptagna i 1791 års Jordebok, och är markerade på 1802 års Storskifteskarta. På denna karta är även hägnaden 1723:9 markerad i sin helhet liggandes på utmark kring kvarnen Solberga 233:1, illustration 15. På kartan för Laga skifte 1862 finns den sistnämnda kvarnen inklusive ränna och dämme utritat. Den har ursprungligen varit en skvaltkvarn²⁶ medan lämningarna visar att denna byggts om till hjulkvarn under 1800-talet.

Se bilaga 3 för en fördjupad historisk genomgång av kvarnlämningarna.

²⁴ Husförhörslängd 1861-65

²⁵ Död- och begravningsbok 1913

²⁶ Jordebok 1791

Antikvarisk bedömning

Besiktningen av kvarnlämningarna har tillsammans med arkivstudier visat att Solberga 232:1 och 233:1 tillkommit före år 1850 och därmed ändras statusen från övrig kulturhistorisk lämning till *fornlämning* enligt 2 kap i Kulturmiljölagen. Rännan 1723:10 samt dammvallen 1723:11 bedöms ha ingått i kvarnverksamheten vid Solberga 233:1. Detta innebär att kvarnlämningen Solberga 233:1 omregistrerats till ett småindustriområde som innefattar kvarnlämningen samt rännan och dämnet, *illustration 16*. Hägnaden 1723:9 har bedömts ha ett samband med kvarnverksamheten och har därför registrerats som fornlämning.

Kulturmiljön vid Solberga 233:1 var välbevarad och rik på dokument- och upplevelsevärde varför Kulturlandskapet bedömde att en annan vägdragningsbehövde utredas. Detta genomfördes också efter ett nytt beslut av länsstyrelsen.

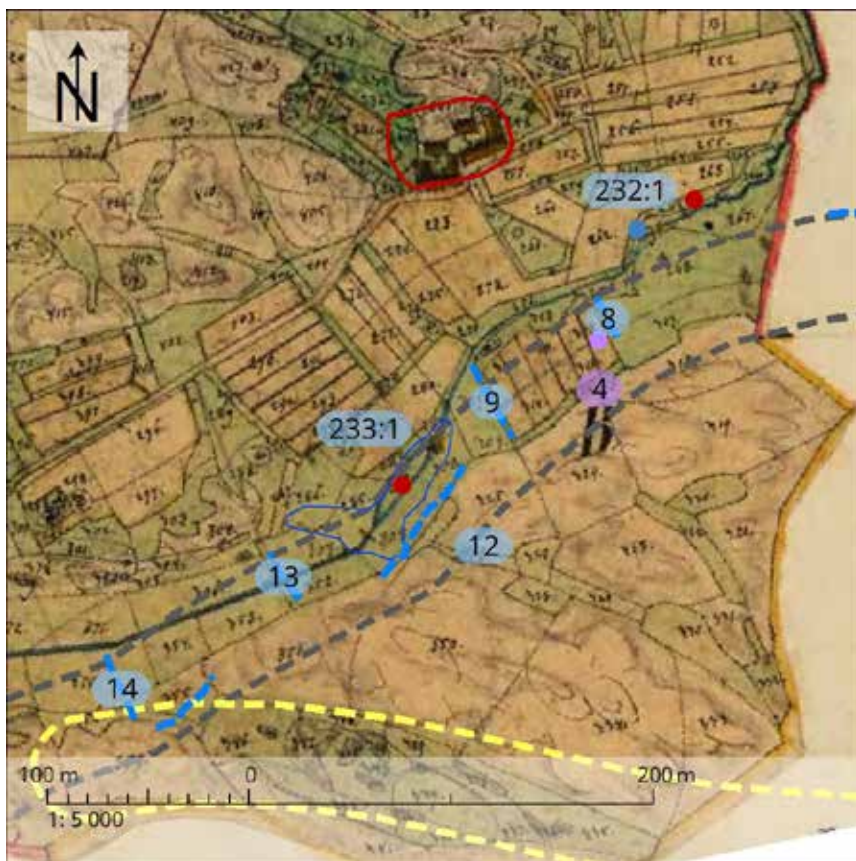
Hägnadssystem, hägnader, husgrunder, fyndplatser, färdvägar, röjningsröse, ränna, dike, lägenhetsbebyggelse, samt en övrig lämning bedöms samtliga som *övriga kulturhistoriska*

lämningar. Samtliga lämningar är inrapporterade till FMIS; *illustration 17*.

Värdering av måluppfyllelsen

Syftet med inventeringen var att utreda om det fanns okända fornlämningar i området samt fastställa antikvarisk status för dessa lämningar. I uppdraget ingick även att utvärdera vilka kulturmiljövärden som fanns inom och i anslutning till utredningsområdet. Detta har utförts genom fältinventering i kombination med arkivstudier. Totalt har 33 övriga kulturhistoriska lämningar och 3 fornlämningar dokumenterats och antikvarisk status fastställts. Kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1 har besiktigats och ny antikvarisk status fastställts, vilken ändrat statusen från *övrig kulturhistorisk lämning* till *fornlämning*. Vad gäller Solberga 233:1 har även de två fornlämningar som utgjort del av kvarnverksamheten gjort att Solberga 233:1 fått en ny beteckning som småindustriområde i FMIS. Kulturlandskapet hade även i uppdrag att föreslå vidare arkeologiska åtgärder inför kommande skede. Kulturlandskapet anser att anslutning till täkten bör genomföras

Illustration 16. På Laga skifteskartan från 1862 syns kvarn, ränna och dämme tillhörande Solberga 233:1. Båda kvarnarna har fått nya inmätningar, den gamla inaktuella markeras med röd prick. Fornlämningsområdet Solberga 233:1 är här markerat med blå polygon. Notera även att ingen kvarn markeras vid platsen för Solberga 232:1.

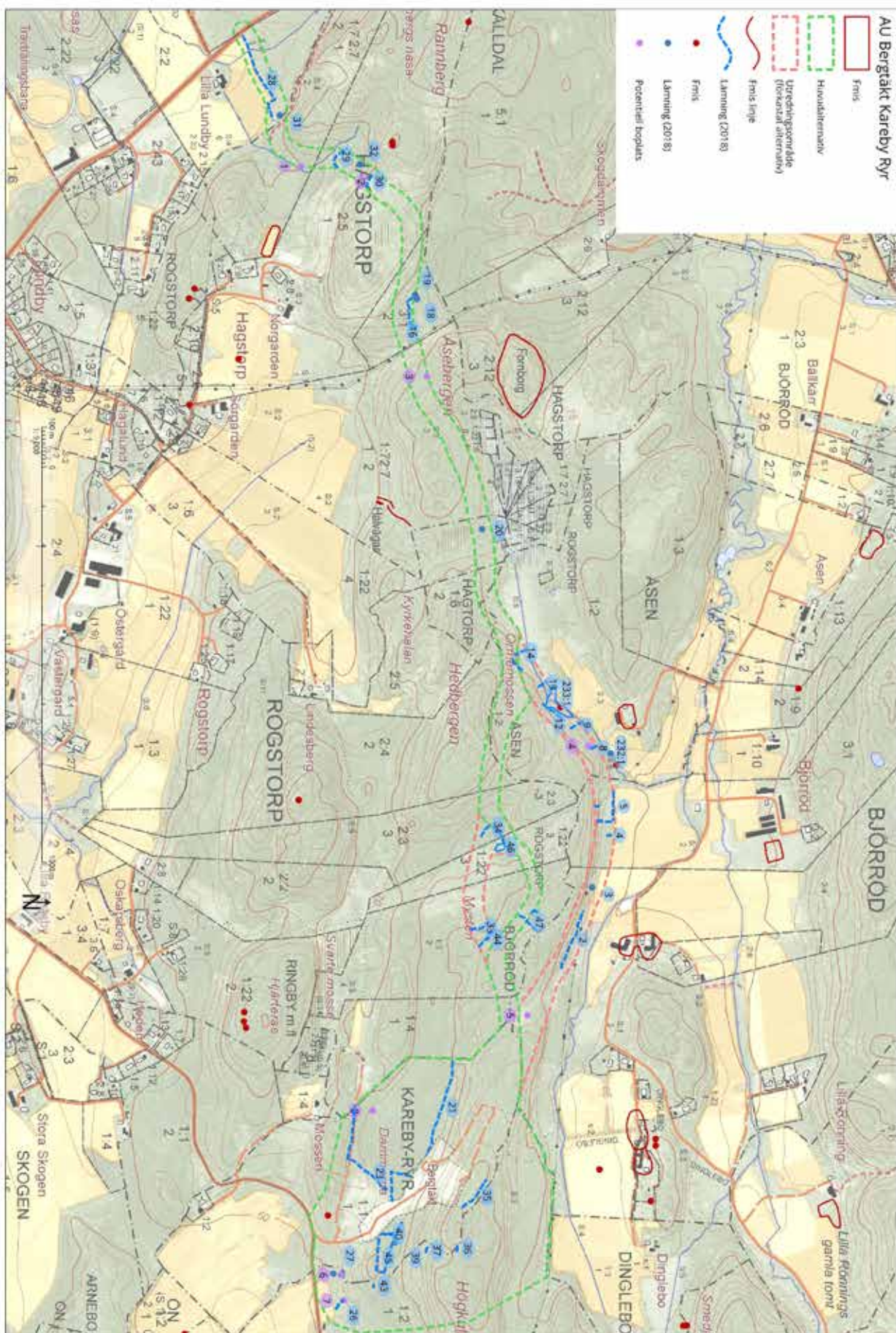

Illustration 17. Hela utredningsområdet med nyupptäckta lämningar med huvudalternativet för vägsträckning och bergtåkt markerat i grönt. De potentiella boplatslägena är markerade med blå polygon.

enligt det vägalternativ vilket föreslagits som huvudalternativ. Se motivering nedan.

Förslag på ytterligare åtgärder inför kommande skede

Det norra vägalternativet innebär en stor påverkan på kulturmiljön och berör såväl fornlämningar som övriga kulturhistoriska lämningar. Inom det norra vägsträckningsförslaget ligger kvarnlämningen Solberga 233:1 med tillhörande hägnad (1723:9). Av de övriga kulturhistoriska lämningarna skulle det norra vägförslaget komma att påverka ett stort antal hägnader (1723:2, 4, 8, 12, 13, 33, 44) och hägnadssystem (1723:5, 14) samt ett röjningsröse (1723:3). Vägsträckningen skulle även beröra de potentiella boplatslägena nr 4 och 5.

Det södra vägalternativet bedömdes initialt påverka torpet Mysten (1810:46) med tillhörande hägnad (1810:34). Vidare berördes två hägnader (1810:33 och 44). För att undvika påverkan på torpet utredes en alternativ vägsträckning norr om detta.

Mot bakgrund av hur välbevarade fornlämningen Solberga 233:1 är samt det höga upplevelsevärdet på kulturmiljön kring denna anser Kulturlandskapet att väganslutning till tälten genomförs enligt det vägalternativ som föreslagits som huvudalternativ, se *illustration 17*.

Husgrunden (1723:18) samt jordkällaren (1723:19) med tillhörande hägnadssystem (1723:16) är beläget på den norra gränsen till utredningsområdet och bör undvikas vid anläggande av väg. De övriga kulturhistoriska lämningar som berörs av utredningsområdet bör visas hänsyn vid anläggandet av väg. Om en hägnad måste passeras bör stenen från hägnaden läggas i en hög vid sidan. Inom ytan finns även potentiella boplatslägena samt två fyndplatser (1723:31 och 32). Kulturlandskapet föreslår att de potentiella boplatslägena samt fyndplatserna utreds vid en arkeologisk utredning steg 2.

För fornlämningar gäller att de förutom själva lämningen även omges av ett så kallat fornlämningsområde. Fornlämningsområdet utgörs av ett så stort område på marken (eller sjöbotten) som behövs för att bevara fornlämningen och ge den tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets storlek avgörs av länsstyrelsen från fall till fall.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till länsstyrelsen.

Källor

Litteratur

Andersson, Stina; Rex Svensson, Karin; Wigforss, Johan	1978	"Sorteringsschema för flinta." <i>Fyndrapporter 1978</i> . Rapporter över Göteborgs Arkeologiska Musei undersökningar.
Franc, Niklas	2018	<i>Naturvärdesinventering Kareby 1:1, Kungälv kommun, 2017/2018</i> . Naturcentrum rapport – projekt nr 1466. 2018-04-26. Naturcentrum AB.

Digitala källor

FMIS [Fornsök, http://www.fmis.raa.se](http://www.fmis.raa.se)

Arkiv

Landsarkivet Göteborg	1791-1890	Jordeböcker. Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse. Landskontorets arkiv CIIIaa:41.
Riksarkivet	1831-1865	Husförhörlängder, Kareby socken.
Riksarkivet	1860	Födelse- och dopböcker, Kareby socken.
Riksarkivet	1913	Död-och begravningsbok, Kareby socken.

Kartor

Lantmäteriet	1798	Storskifte, Björred. LMA 14-SOL-56.
Lantmäteriet	1802	Storskifte, Åsen. LMA 14-SOL-66
Lantmäteriet	1832	Laga skifte, Björred. LMA 14-SOL-109
Lantmäteriet	1833	Laga skifte, Rogstorps Östergård. LMA 14-kar-77.
Lantmäteriet	1859	Laga skifte, hemmansklyvning, Rogstorp. LMA 14-kar-120.
Lantmäteriet	1862	Laga skifte, Åsen. LMA 14-SOL-209
Lantmäteriet	1874	Laga skifte Hagstorp. LMA 14-kar-140
Lantmäteriet	1896	Karta, Ryr. LMA 14-KAR-575
Lantmäteriet	1908	Avsöndring Hagstorp, Hagalund. LMA 14-kar-avs38
Lantmäteriet	1934	Ekonomiska kartan Romelanda NV. RAK J131-27sv.

Bilagor

- 1 Lämningar
- 2 Besiktning
- 3 Solbergakvarnar (Anton Larsson)

Bilaga 1 - Lämningar

KUL nr	Projekt nr	RAÄ nr	Typ	Status	Läge	Markslag
2	1723	Solberga 345	Hägnad	Oskadad	Dalgång	Skog
3	1723	Solberga 344	Röjningsröse	Oskadad	Dalgång	Vall
4	1723	Solberga 341	Hägnad	Oskadad	Dalgång	Betesmark
5	1723	Solberga 342	Hägnadssystem	Skadad	Dalgång	Betesmark
8	1723	Solberga 343	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
9	1723	Solberga 337	Hägnad	Oskadad	Dalgång	Betesmark
10	1723	Solberga 233:1	Ränna	Oskadad	Dalgång	Betesmark
11	1723	Solberga 233:1	Dammvall	Oskadad	Dalgång	Vall
12	1723	Solberga 338	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Betesmark
13	1723	Solberga 339	Hägnad	Oskadad	Dalgång	Vall
14	1723	Solberga 340	Hägnadssystem	Oskadad	Dalgång	Betesmark
16	1723	Kareby 204	Hägnadssystem	Oskadad	Krön	Skog
18	1723	Kareby 214	Husgrund historisk	Oskadad	Krön	Skog
19	1723	Kareby 212	Husgrund historisk	Oskadad	Krön	Skog
20	1723	Kareby 210	Färdväg	Skadad	Sänka	Skog
21	1723	Kareby 206	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog

Beskrivning	Bedömning
Låg hägnad, delvis utrasad alternativt att odlingssten lagts upp mot hägnaden. 160 m lång (NV-SO) 1 m bred, 0,4 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Två flacka högar som tillsammans täcker en yta på 8x5 m. Höjd 0,3 m, med 0,2-0,7 m stora stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning
Utrasad hägnad, 15 m lång (N-S), 0,5 hög, 1 m bred.	Övrig kulturhistorisk lämning
Tre gårdesgårdar bildar ett hägnadssystem. Den östra hägnaden är 35 m lång (N-S), 0,8 m bred och 0,5 m hög och fortsätter upp i bergslutning i S. Ev. kan hägnaden hänföras till storskifteskarta 1798. Den västra hägnaden utgörs av enstaka stenar på rad och är 10 m lång (N-S), 0,6 m bred och 0,7 m hög. Norr om finns enstaka stenar kvar. Kan hänföras till Laga skifteskartan 1832. Den norra hägnaden är 75 m lång (O-V), 0,6 m bred och 0,6 m hög. Hägnaden utgör en gräns mellan odlings- och betesmark enligt Ekonomiska kartan Romelanda SV 1934. Hägnaderna är uppbyggda av i snitt 0,6 m stora stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad i ett lager med 0,2-0,8 m stora stenar. 25 m lång (NV-SO), 0,6 m bred och 0,4 m hög. Gräns mellan odlingsmark och betesmark. Kan hänföras till Laga skifteskarta 1862.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad i tre till fyra lager. 1 m hög, 0,5 m bred. 0,2-0,6 m stora stenar. Går att hänföra till storskifteskartan 1802 där hägnaden i sin helhet ligger på utmark och kan möjligen kan knytas till kvarnlämningen Solberga 233:1. Hägnaden utgör gräns mellan odlingsmark och den yta som kvarn, bäck, ränna och damm utgör.	Fornlämning
Anlagd ränna, i söder grävd, i norr uppbyggd av sten. Kvarnränna. 40 m lång (SV-NO). Lämningen har redovisats som ingående i Solberga 233:1.	Fornlämning
Uppbyggd av sten och jordtäckt. Kvarndämme, 65 m långt. Lämningen har redovisats som ingående i Solberga 233:1.	Fornlämning
Hägnad, enstaka stenar utrasade, 70 m lång (SV-NO), 0,5 m bred, 0,9 m hög. Stenar 0,2-0,6 m stora. Hägnad utgör gräns mellan inägo- och utmark.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad, utrasad, stenar i ett till två lager 0,3-0,8 m stora. 30 m lång (NV-SO), 1,2 m bred, 0,5 m hög. Försättning åt V utanför området.	Övrig kulturhistorisk lämning
Två gårdesgårdar som bildar ett hägnadssystem. Den V hägnaden är 35 m lång (NV-SO), 0,6 m bred och 0,7 m hög. Enstaka stenar utrasade, stenar 0,2-0,6 m stora. Den SO hägnaden utgör en gräns mellan inägo- och utmark och är 40 m lång (SV-NO), 0,5 m bred och 0,6 m hög. Enstaka stenar utrasade. Stenar 0,2-0,5 m stora.	Övrig kulturhistorisk lämning
Två gårdesgårdar bildar ett hägnadssystem i en halvcirkelformation mot S. Den O hägnaden är 20 m lång (N-S), 0,6 m bred och 0,8 m hög. Med enstaka stenar utrasade. Stenar 0,2-0,5 m stora. Den SV hägnaden är 100 m lång (O-V huvudsakligen), 0,6 m bred och 0,8 m hög. Enstaka stenar utrasade. Stenar 0,2-0,7 m stora. Delvis skadad av skogsmaskin. Hägnaderna hör samman med husgrunderna 1723:18 och 19. Det inmätta hägnadssystemet utgör den S delen av hägnader runt en våtmark. Våtmarken har troligen utgjort slättermark. Referens: Ekonomiska kartan 1935, Romelanda.	Övrig kulturhistorisk lämning
Husgrund, historisk, 9x4 m, 0,5 m hög. Anlagd av natursten. Källare/gödselstad i N änden, delvis uppbyggd mur i denna del. Inmätt i NO hörnet. Grunden har en utsträckning i NO-SV riktning.	Övrig kulturhistorisk lämning
Kallmurad jordkällare. Metertjocka väggar. 5x4 m stor, 1,2 m hög	Övrig kulturhistorisk lämning
Uppbyggd vägbank av sten, passerar flöde mellan två myrar. 2 m bred, 0,4 m hög och minst 5 meter lång.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad, 250 m lång (NV-SO), 0,6 m bred, 0,7 m hög, enstaka stenar utrasade. Stenar 0,2-0,7 m stora.	Övrig kulturhistorisk lämning

23	1723	Kareby 207	Hägnadssystem	Skadad	Dalgång	Skog
----	------	------------	---------------	--------	---------	------

26	1723	Kareby 208	Hägnad	Skadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	--------	-----------	------

27	1723	Kareby 209	Husgrund historisk	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------------------	---------	-----------	------

28	1723	Kareby 198	Hägnad	Oskadad	Dalgång	Vall
----	------	------------	--------	---------	---------	------

29	1723	Kareby 199	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

30	1723	Kareby 200	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

31	1723	Kareby 201	Fyndplats	Skadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	-----------	--------	-----------	------

32	1723	Kareby 202	Fyndplats	Skadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	-----------	--------	-----------	------

33	1810	Kareby 217	Hägnadssystem	Oskadad	Sänka	Skog
----	------	------------	---------------	---------	-------	------

34	1810	Kareby 220	Hägnad	Oskadad	Botten av sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	------------------------	------

35	1723	Kareby 203	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

36	1723	Kareby 216	Färdväg	Oskadad	Krön	Skog
----	------	------------	---------	---------	------	------

37	1723	Kareby 215	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

39	1723	-	Övrigt/damm	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	---	-------------	---------	-----------	------

40	1723	Kareby 213	Dike/ränna	Skadad	Dalgång	Skog
----	------	------------	------------	--------	---------	------

43	1723	Kareby 211	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

44	1810	Kareby 198	Hägnad	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	--------	---------	-----------	------

45	1723	Kareby 205	Hägnadssystem	Oskadad	Dalgång	Skog
----	------	------------	---------------	---------	---------	------

Tre gårdesgårdsdelar bildar ett hägnadssystem. Den S hägnaden är 140 m lång (O-V), 0,8 m hög, 0,6 m bred, med stenar i tre-fyra lager. Stenar 0,2-0,7 m stora. Den N hägnaden är 120 m lång (i vinkel N-S och O), 0,6 m bred, 0,8 m hög. Stenar 0,3-0,8 m stora. Skadad i O genom nytt dike. Den O hägnaden är 125 m lång (NO-SV), 0,6 m bred, 0,5 m hög, med 0,3-0,7 m stora stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad i ett-tre lager, 0,2-1 m stora stenar. 35 m lång (NV-SO), 0,6 m bred, 0,5 m hög. Skadad. Sten lagd åt sidan för att skapa genomkörningshål på ca 2 m.	Övrig kulturhistorisk lämning
Husgrund av natursten lagd i plan rektangel 8x5 m stor. Troligen 1900-talskonstruktion. Oklar funktion.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad i ett-tre lager, 250 m lång (NO-SV), 0,5 m bred, 0,5 m hög. Stenar 0,2-0,6 m stora.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad, enstaka stenar utrasade. 70 m lång (NV-SO huvudsakligen), 1 m bred, 0,5 m hög. Stenar 0,2 -0,9 m stora. Belägen i granskogsplantering med mycket äldre lövträd. Troligen fd betesmark.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnad med enstaka stenar utrasade, 35 m lång, 0,5 m hög och 0,5 m bred. Stenar 0,3-0,7 m stora. Skadad vid skogsavverkning, skogsmaskin har kört genom gårdesgården och vält stenar samt plattat till den.	Övrig kulturhistorisk lämning
Fynd av ett avslag och en skrapa, båda av flinta. Skadad av bygd skogsbilväg.	Övrig kulturhistorisk lämning
Fyra svallade flintor ev slagna, funna i körspår från skogsmaskin.	Övrig kulturhistorisk lämning
Stenhägnad, delvis övervuxen. 59 m lång (N-S), 0,5 m bred, 0,6 m hög. Utrasad och diffus i mittpartiet.	Övrig kulturhistorisk lämning
Låg halvcirkelformad stengårdesgård, följer delvis toppen av ett impediment i dikad granskog. Öppningen vetter ut mot mossen i SO och avgränsar torpet Mystens (id: KUL 1810:46) odlingsmark åt N i den O delen. Ej beväxt. Lagd i tre delar avgränsade av berg och hägnad i aktiv gräns. Från V: Del 1: 60 m lång (NV-SV), 0,4 m bred, 0,5 m hög. Del 2: 13 m lång (SV-NO), 0,5 m bred, 0,5 m hög. Del 3: 40 m lång (SV-NO), 0,5 m bred, 0,5 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Stenhägnad, följer bergsida och utgörs delvis av bergsidor. 98 m lång (huvudsakligen NO-SV), 0,4 m bred, 0,5 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Väg mellan berg, stenlagd med grov sten. 18 m lång (O-V), 2,5 m bred.	Övrig kulturhistorisk lämning
Stenhägnad, följer bergsida och utnyttjar delvis denna. Löper på skrå i brant bergsluttning. 23 m lång (huvudsakligen O-V), 0,6 m bred, 0,5 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Anlagd damm i gjuten betong. 4 m lång, 3 m bred, 0,9 m djup. Rikligt med sprängsten i anslutning till dammen.	Övrig kulturhistorisk lämning
Delvis naturligt, delvist grävt dike. 29 m långt (N-S), 1,20 m brett, 0,9 m djupt.	Övrig kulturhistorisk lämning
Stenhägnad. Gränsar av mot bergsida i SV. 10 m lång (O-V), 0,7 m bred, 0,5 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Stenhägnad, delvis utrasad. 60 m lång (N-SO), 0,8 m bred, 0,9 m hög.	Övrig kulturhistorisk lämning
Hägnadssystem i granplantering bestående av 4 stenhägnader i en rektangelformation. Den N hägnaden är 142 m lång, (huvudsakligen O-V). Den V hägnaden löper längs ett dike i V och är 31 m lång (N-S) och slutar i S vid bergtäkt. Den S hägnaden är 103 m lång (O-V), delvis utrasad och avslutas i V av bergtärkten. Den O hägnaden är 19 m lång (N-S). Åkerytan som hägnadssystemet omsluter finns med på karta från 1896.	Övrig kulturhistorisk lämning

46	1810	Kareby 219	Lägenhetsbebyggelse	Skadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	---------------------	--------	-----------	------

47	1810	Kareby 218	Hägnadssystem	Oskadad	Sluttning	Skog
----	------	------------	---------------	---------	-----------	------

Lägenhetsbebyggelse bestående av:

- 1: Historisk husgrund i form av jordkällare, 6 x 5 x 2 m stor. Kallmurad i natursten. Bevuxen med flera unggrannar.
- 2: Historisk husgrund, 5 x 4 x 1 m stor. Kallmurad i natursten. Bevuxen med flera unggrannar. Skadad i den O delen genom att järnskrot har dumpats på lämningen.
- 3: Röjningststen upplagd mot bergsida. Stenen är 0,2-0,4 m stor och täcker ett cirka 1,5 x 1 m stort område. Stenen är lagd i ett till två lager.

Området mellan grunderna utgör rimligen en odlingsyta. Hägnadssystemet KUL 1723:34 utgör rimligen en avgränsning av torpets inägomark. Arkiv- och kartbelägg finns över torpet från andra halvan av 1800-talet men inget före 1850.

Övrig kulturhistorisk lämning

Hägnadssystem bestående av:

- 1: Enkel stenhägnad i 1-2 lager. 0,5 m bred och 0,6 m hög. Huvudsaklig riktning N-S. Oskadad, bevuxen med ris.
- 2: Stenhägnad delvis utrasad. 65 m lång (NO-SV), 0,6 m bred, 1 m hög. Beväxt med ris.

Övrig kulturhistorisk lämning

RAÄ Nr	Typ	Egenskapsvärde	Status	Markslag	Beskrivning	Bedömning
Solberga 232:1	Kvarn	Skvaltkvarn	Skadad	Bete	Kvarnlämning på V sidan av bäck. Anlagd i sänka i slutningen. Ett fåtal stenar längs bäcken, har troligen utgjort ett fundament. I slänten, V om bäcken, finns ett antal större stenar som kan vara delar av kvarnfundament. Denna kvarn och ytterligare en (Solberga 233:1) finns upptagen i 1791 års Jordebok. Den är markerad på 1802 års Storskifteskarta, men inte på kartan för Laga skifte 1862.	Fornlämning
Solberga 233:1	Småindustriområde	Hjulkvarn, ränna och dammvall	Oskadad	Bete	Kvarnlämning. Fundament bestående av fem stora block kvarligger i V kanten av bäcken. I O kanten av bäcken kvarligger en kvarnsten (underliggare). Till kvarnplatsen leds bäcken i en ränna: Kvarnränna anlagd i SV-NO-riktning. I S nedgrävd i marken och i N uppbyggd av sten. Rännan är 40 m lång och 1,5-2 m bred. Den S delen av rännan ansluter till en dammvall: Dammvall uppbyggd av sten och täckt med jord. Anlagd i NV-SO-riktning, knappt 40 m lång och som bredast 2,5 m. I vallen finns öppningar för bäcken och för rännan. Denna kvarn och ytterligare en (Solberga 232:1) finns upptagen i 1791 års Jordebok. Den är markerad på 1802 års Storskifteskarta. På kartan för Laga skifte 1862 finns kvarnen och även dämmet utritat. Kvarnen har ursprungligen varit en skvaltkvarn (Jordebok 1791) medan lämningarna visar på att denna byggts om till hjulkvarn under 1800-talet.	Fornlämning

Figur 1. Snitt ur karta från år 1721.

Åsens kvarnar genom tiderna

Anton Larsson

Den äldsta kända kvarnen i hemmanet Åsen finns dokumenterad på en ägobeskrivningskarta från år 1721. Läget för denna kvarn, numrerad med siffran 9, är omkring 450 meter nordväst om gårdstomten RAÅ Solberga 231:1 på vad som då var utmark, strax utanför inägomarkens gräns (se figur 1). Den beskrivs i kommentarerna till kartan som en "liten bäckqwarn af intet värde", på grund av det ringa vattenfallets skull.¹

När och varför denna tidiga kvarn försvann och ersattes med de längre söderut är oklart. Det kan ha skett på grund av att den, som ägobeskrivningen visar, var ineffektiv, eller så skulle det rent hypotetiskt kunna kopplas översvämningsskador, likt de vilka inträffade i Solberga socken år 1789, då det "var det största vattuflöde [...] som någon på 60 år tillbaka minnes, vid vilket kvarnar och broar till stor del bortgick".² Dateringsmässigt finns endast jordeböckerna att gå på. Från och med 1736, då jordeböckerna över Solberga socken börjar föra register med skattlagda och ej skattlagda kvarnar, finns en kvarn registrerad på hemmanet Åsen.³ Från och med 1748 sammanskrivs av oklar anledning Åsen och Långelanda,⁴ med tillsammans två kvarnar, fram tills jordeboken år 1791.⁵ Detta förändras i nästa jordebok, från år 1801, då Åsen återigen skrivs separat, och för första gången anges ha två kvarnar istället för bara en, dock liksom tidigare icke skattlagda.⁶ Någon gång under perioden 1791-1801 expanderar alltså bönderna i Åsen med ytterligare en kvarn. Vilken som kom först, och när de två kvarnarna byggs för att ersätta den ursprungliga, är dock svårt att etablera.

Den 10 april 1794 dog änkemannen Helge Olofsson på Åsen, 73 år gammal, i sviterna av "håll och styng", dvs. lunginflammation.⁷ Den 14 juni 1794 förrättades hans bouppteckning. Flera av hans ägodelar hade då redan givits av honom till hans son och sonson, men en hel del fanns ändå kvar i dödsboet, bland annat följande, listat bland gårdsredskapen: "1 Löpande Qwarn Redskap utom lina",

värderad till 4 riksdaler.⁸ Detta motsvarade grovt sagt 4% av hans totala egendom (101 riksdaler, ej inräknat fastigheten 1/4 mantal Åsen för 250 riksdaler).⁹

I en ålder av 58 år dog Börta Bengtsson på Åsen, hustru till nämndemannen Sven Olofsson, den 24 februari 1799 av ett "tungt bröst och hosta", kanske var det även denna gång lunginflammation.¹⁰ Hon efterlämnade en gedigen bouppteckning, förrättad den 30 april 1799, vilken visade den egendom hon och maken delade på. I listan över "trävaror", dvs. husgeråd, gårdsredskap och annat som var gjort av trä, finns medräknat "1 Löpande Qwarn Redskap"¹¹ värderad till 10 riksdaler. Detta motsvarade grovt sagt 4% av hennes totala egendom (250 riksdaler, ej inräknat fastigheten 1/4 mantal Åsen för 333 riksdaler).¹² Där finns även "1 Hem Qwarn" värderad till 1 riksdaler.¹¹

Två månader efter Börta, bara fem år efter faderns död som omtalats ovan, dog bonden Olof Helgesson på Åsen, make till Inggerd Olofsdotter, av en plötslig, invärtes åkomma, den 14 april 1799.¹³ Hans bouppteckning förrättades samma dag som Börtas, den 30 april 1799. Även han ägde då "1 Löpande Qwarn Redskap", värderad till 12 riksdaler,¹⁴ vilket grovt sagt motsvarade 3,5% av hans totala egendom (342 riksdaler, ej inräknat fastigheten 1/4 mantal Åsen för 333 riksdaler),¹⁵ samt "1 hemqwarn" värderad till 24 skilling (48 skillingar = 1 riksdaler).¹⁴

Efter dessa tre personer finns endast ett fåtal bouppteckningar bevarade från Åsen, få av vilka rör hemmansägare, och de som finns tycks inte nämna någonting kvarnrelaterat, utöver enstaka hand/hemkvarnar av den typ som nämnts ovan, under 1800-talet.

Dessa "löpande kvarnredskap", utan lina i Helges fall och åtminstone till viss del bestående av trä, motsvarar säkerligen det löstagbara inneredet i en skvaltkvarn, själva mekanismerna. Dessa kunde ha ett mycket stort praktiskt värde, oavsett vad de värderades till rent finansiellt, vilket kan ses i till exempel de samtida domböckerna från tinget i västgötska Marks härad. Vid vintertinget 1787 stämdes Anders Jonsson i Kattunga Lund i tvist om lånade kvarnredskap från en skvaltkvarn och vem som ägde dessa, vilket även Per Ambjörnsson i Kattunga Kronogården stämde i tvist om.¹⁶ Frågan mot Per Ambjörnsson togs upp även vid vintertinget 1788, även då rörande kvarnredskap.¹⁷

Denna inblick i situationen i hemmanet Åsen kring sekelskiftet 1800 visar väl på situationen, med närmast synkrona källmaterial. Två hushåll fanns då i Åsen, en fjärdedels mantal vardera. Inggerd Olofsdotter/Olof Helgesson på den ena hemmansdelen, och Börta Bengtsson/Sven Olofsson på den andra. Detta är något som bekräftas både av husförhörlängderna (t.ex. 1795 års husförhörlängd¹⁸) och av mantalslängderna (t.ex. 1799 års mantalslängd¹⁹). Vardera av de två hushållen ägde vid sekelskiftet 1800 var sin uppsättning av utrustning till en skvaltkvarn, även om IO/OH:s kvarnredskap var avsevärt högre värderad än BB/SO:s. Vad detta beror på är oklart, det kan röra sig om att det helt enkelt var mer redskap i den ena kvarnen, eller att de var i bättre skick.

I det storskifte över Åsens inägor som utfördes år 1801, två år efter Börta och Olof dog, representerades hemmanets två delar som "A" och "B", en fjärdedels mantal vardera. A ägdes då fortfarande av nämndemannen Sven Olofsson, Börtas änkeman, medan B ägdes av Olof Helgessons änka Inggerd Olofsdotter och deras omyndiga barn. Av de två delarna utgör A den västligaste gårdstomten inom RAÄ Solberga 231:1, medan B utgör den östligaste gårdstomten.

Utöver att gångvägar till de två kvarnarna anges som avräknade från markdelningen finns inga kommentarer i detta skifte kring de två på kartan markerade kvarnarna. Det skulle vara logiskt att den sydvästliga kvarnen (RAÄ Solberga 233:1) tillhör hemmansdelen A, medan den nordöstliga kvarnen (RAÄ Solberga 232:1) tillhör hemmansdelen B, eftersom dessa är positionerade rent geografiskt närmast varandra. Dock ligger RAÄ Solberga 233:1 precis på gränsen mellan B:s åkermark och A:s ängsmark, medan RAÄ Solberga 232:1 ligger på gränsen mellan A:s åkermark och B:s ängsmark. Alltså finns ingen tydlig rumslig koppling i ägandet.²⁰

Då ingen vidare information finns i bouppteckningarna kommer nästa ledtråd till kvarnsituationen i det laga skiftet år 1862. Där märks särskilt de åkrar och ängstegar som ligger kring RAÄ Solberga 232:1 på båda sidorna av bäcken (markerade med siffrorna 262-267), vilka tillsammans utgör ett område kallat "Qvarnåkra".²¹ Inga övriga detaljer ges.

Samma situation gäller åkrarna och ängstegarna kring RAÄ Solberga 233:1 (nr. 280-289), även de kallade "Qvarnåkra", dock med en skillnad. Ett parti, benämnt nr. 284, tycks ligga på en ö ute i den tudelade bäcken, och beskrivs i skifteshandlingarna som "vid Qvarnen", vilket även gäller det lilla närbelägna partiet nr. 285, eventuellt även nr. 286. Dessa tre områden, nr. 284-286, "vid Qvarnen", överensstämmer perfekt med läget för RAÄ Solberga 233:1.²¹ Vid ett höjdparti cirka 100 m väst om RAÄ Solberga 233:1 finns två områden norr om, benämnda nr. 305 och 306, vilka beskrivs som backar "vid Qvarndammen".²² Ett betydligt större område (markerat med siffrorna 355-367) sydväst om detta, söder om bäcken, beskrivs som berg och backar "öfver Qvarndammen". Slutligen benämns ett mycket stort område väster om RAÄ Solberga 233:1, nr. 367a, 368-379 samt 380a-382, bestående av berg, backar och betesmarker, som helt enkelt "Qvarndammen". En mindre parti, nr. 380, är "norr om Qvarndammen".²³

Se figur 2 för en översikt över vilka områden som här indikerats.

Figur 2. En mycket grov rektifiering och färgmarkering (lila) av de områden vilka i laga skifteskartan från 1862 bär namn kopplade till de två kvarnarna (röda).

Alltså är det stora arealer vilkas identitet blir helt definierade av närheten till RAÄ Solberga 233:1, vilken agerat centralpunkt i denna del av jordbrukslandskapet. Detsamma kan inte sägas för RAÄ Solberga 232:1, vilken visserligen lämnar spår efter sig i det mindre partiet av "Qvarnåkra", men inte finns tydligt utmarkerad på kartan, och inte påverkar lika stora arealer. Eventuellt är kvarnen alltså redan år 1862 ur bruk, eller på väg att förlora sin betydelse. Detta skulle passa väl med kyrkoboksmaterialet, och skifteshandlingarna. I de senare anges enligt ett avtal mellan de två bönderna i Åsen, Ambernt Svensson och Bengt Andersson, undertecknat den 14 december 1861, att Bengt Anderssons byggnader skall vara flyttade eller rivna, och gårdstomten avröjd, som mest två år efter att skiftet vunnit laga kraft.²⁴

Den 5 oktober 1863 flyttar mycket riktigt Bengt Andersson, med sin familj till granngården Björred Sörgård.²⁵ Hemmansdelen fortsätter ägas och förmodligen brukas av honom på distans fram till år 1868 då Anders Larsson i granngården Skålldal införskaffar marken.²⁶ Hälften av hemmanet Åsen fortsätter vara obebott fram till 1898, då Anders Larssons son Bernhard Andreasson övertar marken och flyttar in.²⁷ Under denna tid bör det inte ha funnits ett behov av två skvaltkvarnar i Åsen, när det bara fanns en bonde. Björred och Skålldal hade egna kvarnar för sina husbehov.

Efter 1800-talets början finns inga ordentliga jordeböcker att tillgå och mantalslängderna för Solberga ger inga ledtrådar till när kvarnarna togs ur bruk. Eventuellt försvann alltså RAÄ Solberga 232:1 under tidigt 1860-tal, i och med utflyttningen från hemmanet i samband med det laga skiftet. Antagligen försvinner de i alla fall båda någon gång under århundradets andra hälft, då skvaltkvarnarna bortrationaliseras och mer storskaliga kvarnar vinner kraft, speciellt i och med hemmanet Åsens allt mer minskade agrara betydelse (hemmanet ser inte samma starka expansion av torpbebyggelse som andra områden, antagligen pga viss brist på odlingsbar utmark).

Sammanfattning

Omkring 1721 existerade sannolikt RAÄ Solberga 232:1 och 233:1 inte, däremot en annan kvarn åt nordväst. På 1790-talet var definitivt båda dessa två kvarnar dock byggda, och den tidigare utbytt. Båda är sannolikt skvaltkvarnar, av relativt stor ekonomisk betydelse. Eventuellt tas RAÄ Solberga 232:1 ut bruk kring mitten av 1800-talet, kanske kring utflyttningen vid det laga skiftet 1862, medan RAÄ Solberga 233:1 fortsätter vara i bruk under en okänd tidsperiod framåt.

Litteratur

Andersson Palm, Lennart (2016). *Vid Skene ting 1786-1809. Referat och register till domboksnotiser om fyra socknar i Mark*. Göteborg: Institutionen för historiska studier.

Axelsson, Josef (1964). *Solberga: en sockenskildring*. Kode: Solberga hembygdsförening.

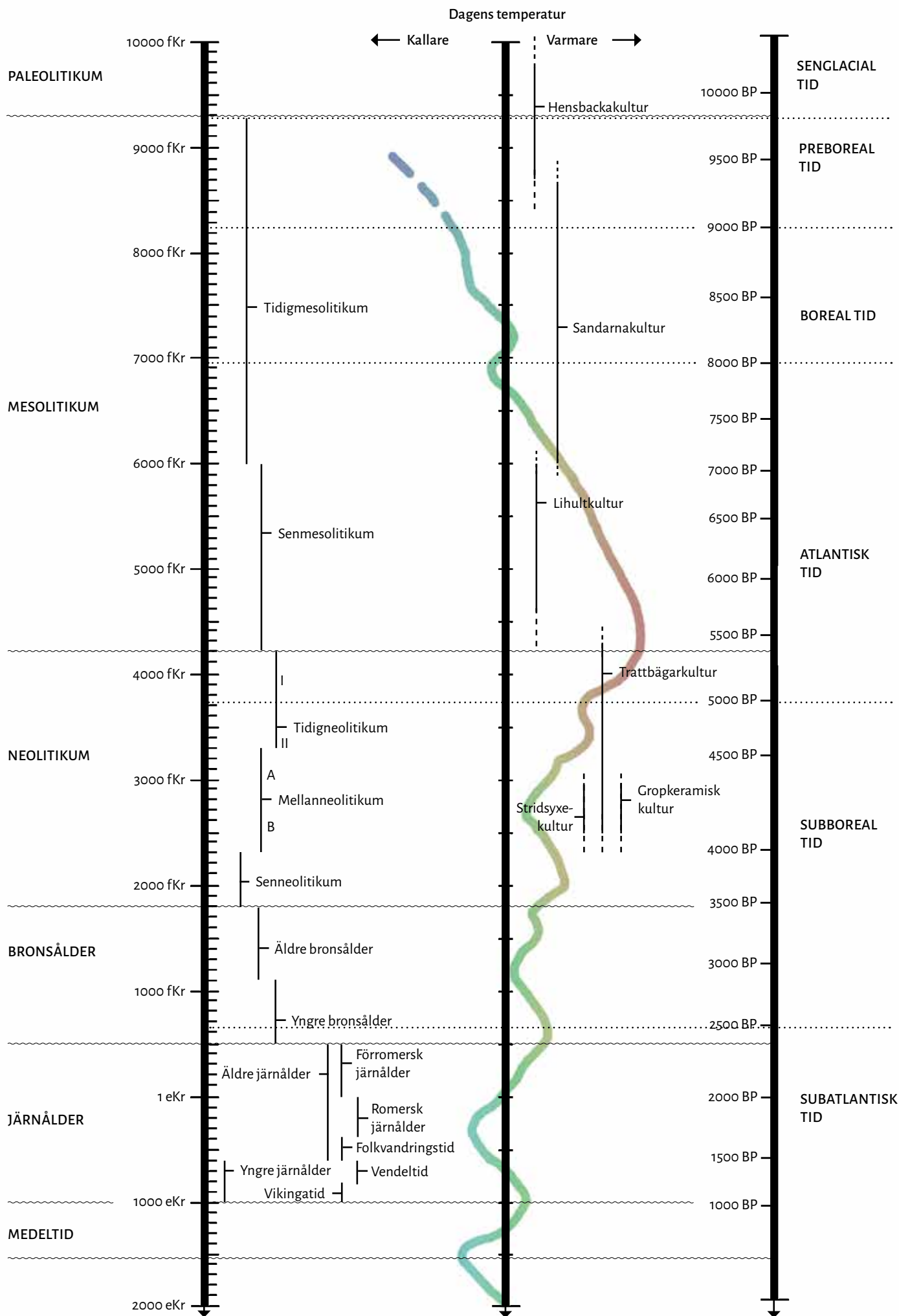
Bildkällor

Figur 1. "Snitt ur karta från år 1721." Lantmäteriet. Karta, ägobeskrivning (1721), 14-SOL-6.

Figur 2. "En mycket grov rektifiering och färgmarkering (lila) av de områden vilka i laga skifteskartan från 1862 bär namn kopplade till de två kvarnarna (röda)." Utförd i QGIS av Anton Larsson.

Källhänvisningar

1. Lantmäteriet. Karta, ägobeskrivning (1721), 14-SOL-6.
2. Axelsson, Josef (1964), s. 123.
3. Jordeböcker. Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse. Landskontorets arkiv -1890 GIIIIa:31 (1736), s. 358.
4. Jordeböcker. Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse. Landskontorets arkiv -1890 GIIIIa:33 (1748), s. 390.
5. Jordeböcker. Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse. Landskontorets arkiv -1890 GIIIIa:41 (1791), s. 64.
6. Jordeböcker. Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse. Landskontorets arkiv -1890 GIIIIa:42 (1801), s. 421.
7. Död- och begravningsbok. Solberga C:4 1787-1804, s. 288.
8. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:2 (1794-1799), s. 171.
9. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:2 (1794-1799), s. 172.
10. Död- och begravningsbok. Solberga C:4 1787-1804, s. 301.
11. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:3 (1800-1807), s. 53.
12. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:3 (1800-1807), s. 54.
13. Död- och begravningsbok. Solberga C:4 1787-1804, s. 301.
14. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:3 (1800-1807), s. 46.
15. Bouppteckningar. Inlands Nordre häradsrätt FII:3 (1800-1807), s. 48.
16. Andersson Palm (2016), s. 16-17.
17. Andersson Palm (2016), s. 24.
18. Husförhörslängd. Solberga AI:1 (1786-1803), s. 102.
19. Mantalslängd. Göteborgs och Bohus läns landskontor EIIIIa:36 (1799-1799), s. 355.
20. Lantmäteriet. Storskifte (1802), 14-SOL-66.
21. Lantmäteriet. Laga skifte (1862), 14-SOL-209, s. 37-38.
22. Lantmäteriet. Laga skifte (1862), 14-SOL-209, s. 39.
23. Lantmäteriet. Laga skifte 1862), 14-SOL-209, s. 40-41.
24. Lantmäteriet. Laga skifte (1862), 14-SOL-209, s. 25.
25. Husförhörslängd. Solberga AI:15 (1861-1866), s. 286.
26. Mantalslängd. Inlands häradsrättens arkiv FIIa:194 (1862-1871).
27. Församlingsbok. Solberga AIIa:1 (1895-1913), s. 368.

Sammanställd av: Swedberg & Östlund. Källor: Andersson & Ragnesten (red) 2005, Nielsen 1993, Svedhage 1996, Welinder, Pedersen, Widgren (red) 1998 samt OxCal

**Kareby-Ryr 1:1 m fl, Kareby och Solberga socken,
Västra Götalands län**

Samgräv Recykling AB planerar att utöka befintlig bergtäktsverksamhet i Kareby socken, Kungälv kommun. Kulturlandskapet har därför fått i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning steg 1 inom det berörda området. I uppdraget ingick även att fastslå antikvarisk status för kvarnlämningarna Solberga 232:1 och 233:1. Inom, och i anslutning till, det norra vägsträckningsförslaget ligger lämningarna Solberga 232:1 och 233:1 vars status ändrats till fornlämningar. Vid utredningen konstateras att det norra vägalternativet innebär en stor påverkan på kulturmiljön och berör såväl fornlämningar som flera övriga kulturhistoriska lämningar. Mot denna bakgrund samt det höga upplevelsevärdet på kulturmiljön kring kvarnlämningarna, anser Kulturlandskapet att väganslutning till tåkten bör genomföras enligt det södra vägalternativet.

Vid en arkeologisk utredning steg 2 bör status fastställas på framkomna fyndplatser samt potentiella boplatslägen utredas.

www.kulturland.se